

Tieto - data

- n Digitaalisesti tallennettua informaatiota jostakin kohteesta
 - n Vapaamuotoinen tieto (unformatted)
 - n Esim. teksti, puhe, kuvat, ...
 - n Sisältö jäsentämätöntä
 - n Koneellinen käsittely vaikeaa paitsi kokonaisuutena
 - n Jotain määrämuotoisuutta esiintyy, esim. merkkien esitystapa, kuvapisteiden koodaus
 - n Rakenteinen (structured)
 - n Koneellinen käsittely helppoa
 - n Jäsenneiltyä
 - n Pääsy tiedon osiin
 - n Tällä kurssilla käsitellään rakenteista tietoa

1

Tietokanta

- n Tietokanta (database)
 - n jotakin käyttötarkoitusta varten laadittu kokoelma toisiinsa liittyviä säilytettäviä tietoja

2

Tietomallit

- n Tietomallilla (data model) tarkoitetaan tiedon rakenteen ja tiedolle suoritettavan käsittelyn määrittävää **käsitteistöä**
- n Tietoa voidaan tarkastella eri näkökulmista - eri **abstraktiotasoilla**
- n Perinteinen jako
 - n Käsitetaso
 - n Rakennetaso (tai esitystaso)
 - n Talletustaso

3

Tietoabstraktiot

- n Abstraktiotasojen ajatuksena tiedon mallinnuksessa on jakaa tiedon kuvaaminen ja määrittely osiin ja täten yksinkertaistaa kuvauksia, kun mukana ei ole kuvauksen käyttötarkoituksen kannalta ylimääräistä informaatiota

4

Näkökulmat tietoon

- n Käsitetaso, kohdetaso (**conceptual level, real word level**):
 - n Mitä tietoja käsitellään
 - n millainen on se kohde, jota tiedoilla pitäisi kuvata
 - n asiat, joita pitäisi esittää
 - n mitä tietoelementtien arvot tarkoittavat
 - n Miten tiedot liittyvät yhteen
 - n Mitä sääntöjä tietoihin liittyy
 - n Ohjelmistoista riippumaton kuvaus tiedoista

5

Näkökulmat tietoon

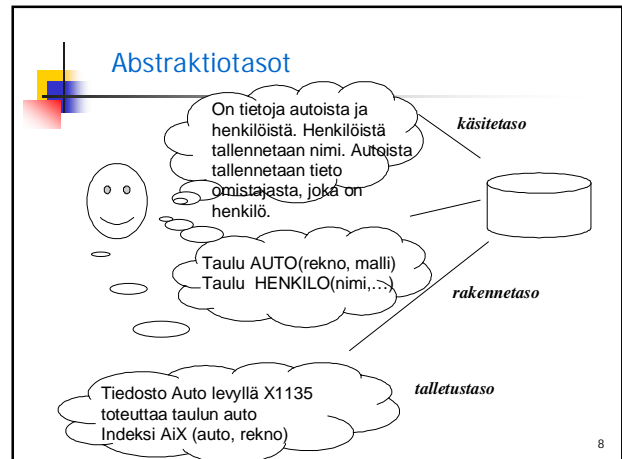
- n Rakennetaso, looginen taso, esitystaso (**structural level, logical level**):
 - n Minkälaisia käsiteltäviä rakenteita tiedot muodostavat - esim. eri ohjelmointikielten näkemykset tiedosta
 - n Miten ohjelmoijat ja tietokannan suorakäyttäjät näkevät tiedot

6

Näkökulmat tietoon

- n Talletustaso, fyysinen taso (**physical level**):
 - n Minkälaisina koneenläheisinä teknisinä rakenteina tiedot tallennetaan ja miten niitä voidaan käsitellä
 - n Tietueiden muoto, tiedon koodaustapa, salakirjoitus, tiivistystekniikka, ...
 - n Minkälaiset rakenteet tehostavat tiedon hakua
 - n Onko tiedot hajautettu vai ovatko kaikki keskitetysti samassa paikassa

7

Abstraktiotasot tiedon käsittelyssä

käsitetaso	sisällön suunnittelu
rakennetaso	kyselyt, ohjelmointi, rajapinnat
fyysinen taso	Tallennustapa, viritys, hajautus, tehokkuus

9

Mitä malleja on tarjolla?

käsitetaso	<ul style="list-style-type: none">• Entity-Relationship mallit (ER)• Oliomallit (UML)• Semanttiset tietomallit
rakennetaso	<ul style="list-style-type: none">• Relatiomalli• Oliomallit• XML• Hierarkkinen malli• Verkkomalli• Muita
fyysinen taso	<ul style="list-style-type: none">• Toimittajakohitteiset käsitteet

10

Mallinnuksen kohteet

- n Monitasoinen tiedon mallinnus ei liity vain tietokantoihin.
 - n Esimerkiksi tietoliikenteessä voidaan tarkastella välitettävien viestien sisältöä käsitetasolla, muotoa rakennetasolla ja teknistä toteutusta yhtenä tai useampana talletustason abstraktiona.

11

Tietokanta vs. tiedosto

- n Edellä tietokanta määriteltiin yleisesti tietokokoelmana, jatkossa tarkastellaan ominaisuuksia, joita tietokannalle yleensä asetetaan verrattuna perinteiseen ohjelmointikielten **tiedosto** käsitteeseen.
- n Tarkastelun kohteena ovat rakenteiset tiedot

12

Tiedosto

- Ohjelmointikielissä apumuistiin tallennettuja tietoja käsitellään tiedostoina (file, data stream).
- Tiedostoja on rakenteisia (structured) ja vapaamuotoisia (text file).
- Rakenteinen tiedosto muodostuu tietueista (record). Tietue puolestaan jakautuu kenttiin (field)

13

Rakenteinen tietue

- Rakenteisessa tietueessa kenttien sisältöön päästään käsiksi kentän tunnuksen tai sijainnin perusteella
 - merkkipositioissa 10-15 sijaitseva tieto
 - kolmannessa kentässä sijaitseva tieto
 - kentän SYNTYMA-AIKA sisältö
- Alimmalla toiminta-abstraktion tasolla tiedon käsittely perustuu aina tiedon sijaintiin
- Kiinteämuotoisissa tietueissa kentän tunnuksen ja sijainnin välisen yhteyden tietää ohjelmointikielen kääntäjä, vaihtumuotoisissa yhteys ratkaistaan suoritusajaisesti tietueisiin sisältyvän rakennetiedon perusteella.

14

Rakenteinen tietue

Perinteinen:

XML:

```
<henkilotietue>  
<hnumero>2345</hnumero>  
<etunimi>Arttu</etunimi>  
<sukunimi>Aho</sukunimi>  
</henkilotietue>
```

15

Tietokanta - tietoriippumattomuus

- Perinteisissä ohjelmointikielissä käsiteltävien tiedostojen tietuerakenne määrittellään osana ohjelmaa.
 - miten taataan yhtenäisyys samoja tietoja käyttävien ohjelmien välillä ?
 - miten toisella kielellä kirjoitetun ohjelman pitäisi määrittellä tiedot ?

16

Tietokanta - tietoriippumattomuus

- helppoa, jos A ja B on laadittu samalla ohjelmointikielellä (include)

17

Tietokanta - tietoriippumattomuus

- Tietokannoissa tiedon kuvaus on irrallaan ohjelmista tietokantakaaviona

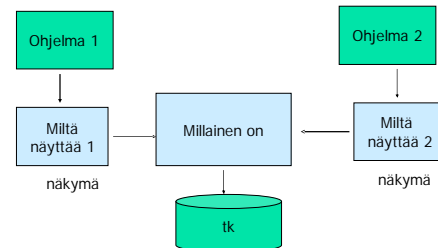
18

Tietokanta - tietoriippumattomuus

- n Kun jokin ohjelma tarvitsee tiedostoon lisätietoja (tietueisiin uusia kenttiä)
 - n perinteisiä tiedostoja käytettäessä kaikki muuttunutta tiedostoa käsittelevät ohjelmat on muutettava ja käännettävä uudelleen
- n Ohjelman tietoriippumattomuus:
 - n Ohjelma täytyy kääntää uudelleen vain, jos sen itse tarvitsemien tietojen rakenne muuttuu
 - n Tietokantakaavioon sisältyvät erilaiset näkymät tietoon mahdollistavat tietoriippumattomuuden
 - n Eri ohjelmilla voi olla erilainen käsitys rakenteesta

19

Tietoriippumattomuus

20

Tietokanta / samanaikainen käyttö

- n Perinteiset tiedostot
 - n yksi käyttäjä kerrallaan saa haltuunsa koko tiedoston
- n Tietokannat tyypillisesti
 - n useita samanaikaisia käyttäjiä
 - n käyttäjät häiritsevät toisiaan mahdollisimman vähän – muut käyttäjät eivät välttämättä näy käyttäjälle

21

Tietokannat / hakumahdollisuudet

- n Tiedosto
 - n peräkkäiskäsittely = käy läpi kaikki tietueet siinä järjestyksessä, jossa tietueet sijaitsevat tiedostossa
 - n haku osoitteen (esim. tietueen järjestysnumero) perusteella (hae kymmenes tietue)
- n Tietokanta
 - n kohteena annetun hakukriteerin täyttävät
 - n hakukriteeri perustuu tiedon sisältöön ei sijaintipaikkaan (hae tietueet, joissa kentässä palkka oleva arvo <2000)

22

Tietokanta / suojaus

- n Käyttöjärjestelmä
 - n suojaa tiedostoja ja hakemistoja
 - n luku-, kirjoitus-, suoritusoikeus koko tiedostolle
- n Tietokannat
 - n täsmäsuojaus, jopa kentätasolla
 - n käyttöhistoria operaatiotarkkuudella, niin haluttaessa

23

Tietokanta / tapahtumakäsittely ja elvytys

- n Tiedosto
 - n käyttäjän tai sovellusohjelman on huolehdittava varmuuskopiointista, varmistuksista, operaatioiden peruutuksista, virheistä toipumisesta
- n Tietokanta
 - n takaa 'vahvistetun' operaation läpimenoa
 - n operaatiosarjan peruminen mahdollista vahvistukseen asti
 - n elpyminen virhetilanteista

24

Tietokanta / suuret dynaamiset tietomäärät

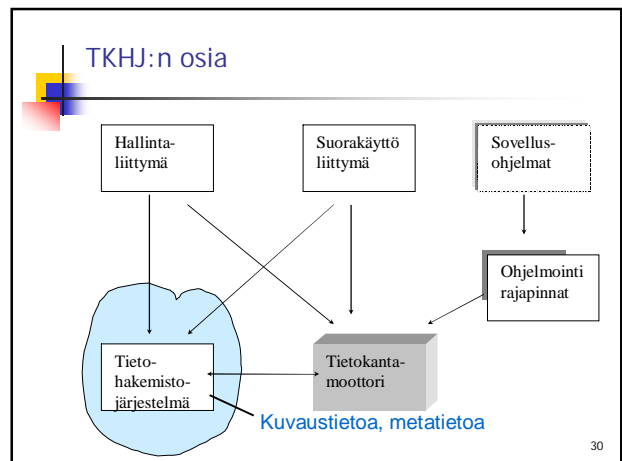
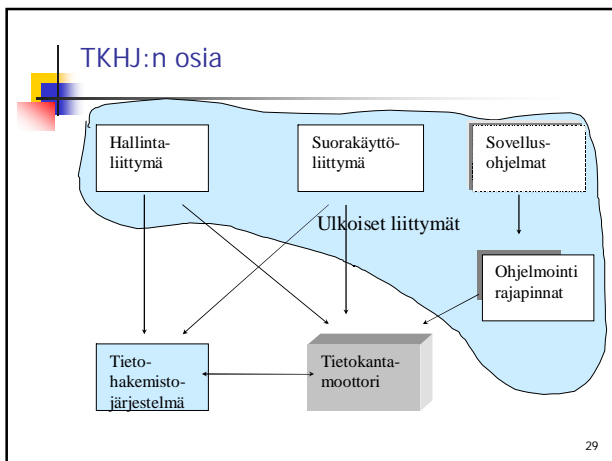
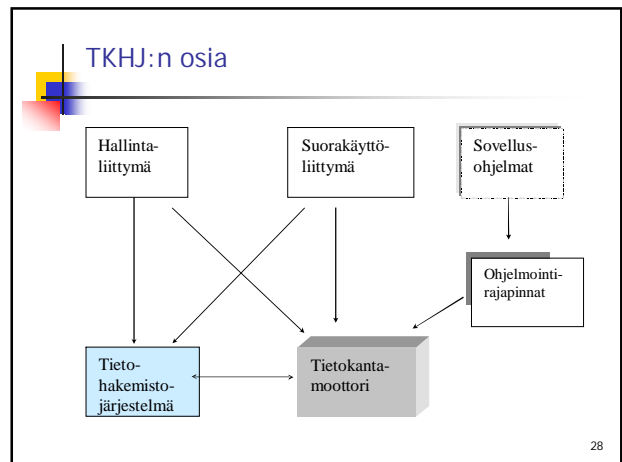
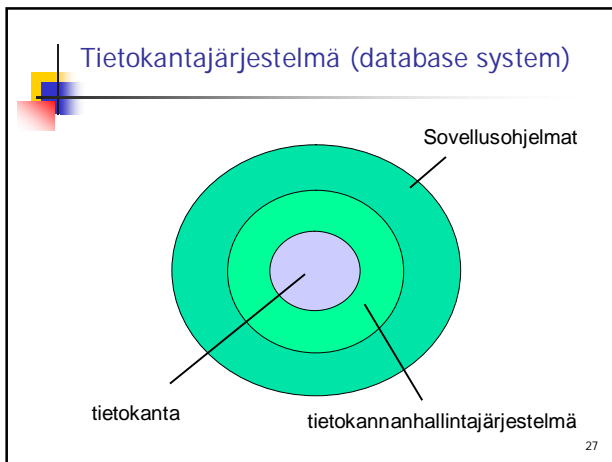
- n Kasuvat tietomäärät edellyttävät mukautuvia ja tehokkaita talletusrakenteita
 - n nopea haku annetun kriteerin perusteella
 - n tiedoston koon kasvaminen ei saa merkittävästi vaikuttaa tiedonsaannin aikaan
- n Rakenteiden viritys tehokkaammiksi ilman, että ohjelmia joudutaan muuttamaan

25

Tietokanta / tietojen väliset riippuvuudet

- n Tietokanta kuvaa reaali maailman ilmiöitä
- n Reaali maailmassa vallitsevien sääntöjen (esim. **Henkilöllä vain yksi puoliso kerrallaan**) on oltava voimassa myös reaali maailmaa kuvaavassa tietokannassa
 - n jos sääntöjä valvotaan sovellusohjelmassa, on valvonta sisällytettävä jokaiseen tietojä muokkaavaan ohjelmaan
 - n vaihtoehtona erillinen sovellusohjelmien ulkopuolinen valvontamekanismi (tietokanta valvoo)

26

Tietokantamoottori

- n Pääsyn valvonta (authorization control)
 - n tarkastaa käyttäjien oikeudet operaatioihin
- n Kyselyn optimoija (query optimizer)
 - n laatii toteutussuunnitelman halutuille tietokantaoperaatiolle – miten tehdään
- n Transaktion hallinta (transaction manager)
 - n valvoo samanaikaisia operaatioita
 - n varaa ja vapauttaa resursseja,
 - n huolehtii operaatioiden päättymisestä ja mahdollisista peruutuksista.

31

Tietokantamoottori

- n Eheyden valvonta (integrity control)
 - n valvoo, etteivät tietokantaan kohdistuvat muutokset riko tietokannalle määriteltyjä oikeellisuussääntöjä.
- n Suorittaja (command processor)
 - n ohjaa operaatioiden suoritusta
- n Puskurien hallinta (buffer management),
 - n vastaa keskusmuistin ja apumuistin välisestä tiedonsiirrosta
- n Hakumenetelmät (access methods)
 - n suorittaa tiedonhaut toteutussuunnitelman mukaisesti

32